

Nada Vilhar

SOCIALNOEKONOMSKA STRUKTURA PREBIVALSTVA NA NARODNOSTNO MEŠANEM OZEMLJU NA KOROŠKEM

S stopnjevanim razvojem turizma in industrije ter z izboljšanjem cestnih povezav so se predvsem na južnem Koroškem močno spremenile tendence socialnega razvoja. Zaradi stopnjevane mehanizacije kmetijske proizvodnje se je močno znižalo število kmečkega prebivalstva. Z izboljšanjem kvalifikacijske strukture se je povečalo tudi število prebivalstva, ki se dodatno zaposluje v nekmečkih dejavnostih v večjih ali manjših lokalnih središčih. Območje dnevne migracije se je izven območja z močno koncentracijo gospodarstva razširilo na pretežni del ozemlja južne Koroške. Območje intenzivnejšega odseljevanja v druge kraje izven Koroške se je skrčilo na periferna hribovita in prometno odmaknjena področja. Ker se hkrati na obsežnih področjih dnevne migracije delovne sile razvija tudi turizem, se pridružuje na obsežnih področjih južnokoroškega podeželja dohodku prebivalstva iz kmetijstva še dohodek iz industrije in turizma. Turizem in industrija sta prispevala k razvoju tudi drugih za oskrbo kmečkega prebivalstva pomembnih dejavnosti. Že nekdanji pomembni trgovski mesti Celovec in Beljak sta še intenzivneje razvili trgovino in gostinstvo, postali sta pomembna izletniška in oskrbovalna centra, ki svoj razvoj prometa, trgovine, obrti, gostinstva in kulturnih ustanov prilagajata potrebam, ki jih zahteva razvoj turizma. Z razvojem turizma so se v zadnjih letih razvili v centralne kraje nižje stopnje še do nedavno agrarni kraji, tako napr. Vrba ob Vrbskem jezeru, Bače ob Baškem jezeru, Klopinj ob Klopinskem jezeru, Hodiše ob Hodiškem jezeru in Proseka ob Proseškem jezeru. Narašča pa tudi pomen nekdanjih manjših centralnih krajev upravnega in obrtno trgovskega tipa: Šmohor in Podklošter v Ziljski dolini, Pliberk in Dobrla vas v Podjuni ter Velikovec.¹

Čeprav so se pogoji za zaposlitev avtohtonega prebivalstva izven kmetijstva predvsem na južnem Koroškem izboljšali, razvoj sekundarnih in terciarnih panog gospodarstva še vedno ne more v celoti dohajati potreb po delovnih mestih. Z razvojem industrije, turizma in prometa se bodo odpirala nova delovna mesta in znjimi potreba po zelo različnih kvalifikacijah, omogočala pa naj bi hitrejši razvoj teh gospodarskih panog.

¹ Vladimir Klemenčič: Spreminjanje gospodarske in socialne strukture in narodnostni problemi Slovencev na Južnem Koroškem. Koroška in koroški Slovenci, Zbornik poljudnoznanstvenih in leposlovnih spisov. Založba Obzorja, Maribor, 1971, str. 63

Struktura zaposlenih po gospodarskih panogah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Leta 1981, preračunano na letno povprečje, je bilo na Koroškem 207.500 delavcev ali 6,6 % vseh zaposlenih v Avstriji. Če si ogledamo starostno strukturo zaposlenih na Koroškem, ugotovimo, da je le-ta v povprečju nižja kot v avstrijskem povprečju.

Analiza² zaposlenih po posameznih gospodarskih panogah Koroške kaže, da je največji delež zaposlenih v predelovalni obrti in industriji. Na Koroškem je v teh gospodarskih panogah zaposlenih 25,2 % vseh zaposlenih v koroškem gospodarstvu. Sledijo zaposleni v trgovini (13,8 %), gradbeništvu (12,0 %) ter kmetijstvu in gozdarstvu (10,4 %).

Stanje zaposlenih po gospodarskih panogah na narodnostno mešanem ozemlju je dokaj različno po posameznih občinah in po posameznih političnih okrajih.

V Št. Štefanu v šmohorskem okraju se skoraj polovica vseh zaposlenih ukvarja s predelovalno obrtjo, industrijo ali gradbeništvom. V ostalih gospodarskih panogah je relativno malo zaposlenih.

V beljaškem okraju je največ zaposlenih v Vrbi, najbolj razviti turistični občini beljaškega okraja, in v Bekštanju. V Vrbi je bilo leta 1971 največ zaposlenih v predelovalni obrti in v industriji ter v turizmu in gostinstvu. V Bekštanju je bila v istem letu skoraj polovica vseh zaposlenih v predelovalni obrti in industriji, ostali pa so bili zaposlenih v trgovini, turizmu in gostinstvu ter kmetijstvu. V ostalih občinah tega okraja je največji delež vseh zaposlenih v predelovalni obrti in industriji.

V celovškem okraju je največje število zaposlenih v občinah Borovlje, Žrelec ter Grabštanj. Najmanjše število zaposlenih pa je v Selah, od tega skoraj polovica v kmetijstvu in gozdarstvu. V ostalih občinah tega okraja je večina zaposlena v predelovalni obrti in industriji. V turistično razvitejših krajih tega okraja je veliko število zaposlenih tudi v turizmu in gostinstvu: v občini Otok 34,4 %, v Dholici 16,0 %, v Škofičah 16,7 %. V občinah Štalenska gora in Bilčovs je večina vseh zaposlenih v predelovalni obrti in industriji ter v kmetijstvu in gozdarstvu. V občini Štalenska gora je bilo leta 1971 v teh dveh gospodarskih panogah zaposlenih 63,4 % vseh zaposlenih, v občini Bilčovs pa 77,4 % vseh zaposlenih.

Med vsemi občinami na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem pa zasledimo največ zaposlenih v kmetijstvu in v gozdarstvu v občinah velikovškega okraja. Razen v Djekšah, kjer je delež zaposlenih v kmetijstvu in gozdarstvu 55,2 % vseh zaposlenih, tudi v velikovškem okraju prevladu-

² Analize so opravljene v raziskovalni nalogi: Nada Vilhar: Prikaz razvoja gospodarstva po panogah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem v obdobju od leta 1973 do leta 1983. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 1985, 304 strani, 148 tabel

jejo zaposleni v predelovalni obrti in industriji, sledijo pa zaposleni v kmetijstvu in gozdarstvu, v ostalih gospodarskih panogah pa je relativno malo zaposlenih, z izjemo najbolj razvite turistične občine v tem okraju Škocijana, ki zaposluje v turizmu in gostinstvu 19,6 % vseh zaposlenih v tej občini.

Zaposleni v kmetijstvu in gozdarstvu na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Na Koroškem se zmanjšuje število delovne sile, zaposlene v poljedelstvu in gozdarstvu. Posebno se zmanjšuje številko lastnikov kmetijskih obratov in družinskih članov, ki so poln delovni čas zaposleni na kmetiji. Vedno več se jih zaposluje v izvenkmetijskih dejavnostih, s tem pa opuščajo kmetijsko dejavnost kot primarno zaposlitev.

Kmetijstvo in gozdarstvo se je ohranilo kot primarna zaposlitev večjega števila prebivalstva še v nekaterih občinah velikovškega okraja na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem. Največ delovne sile v poljedelstvu in gozdarstvu zaposlujejo še občine Velikovec, Pliberk, Dobrla vas, Žitara vas in Grebinj v velikovškem okraju. Če si ogledamo strukturo delovne sile v teh krajih, ki jih lahko štejem med najpomembnejše kraje v kmetijski dejavnosti, vidimo, da skoraj polovico delovne sile predstavljajo lastniki kmetijskih obratov, polovico pa družinski člani, ki so zaposleni na kmetiji. Iz tega izhaja, da v teh občinah minimalno zaposlujejo tujo delovno silo na kmetijah. Tujo delovno silo zaposlujejo le v najmočnejših kmetijskih občinah: V Pliberku, Žitari vasi in Velikovcu. V ostalih občinah, ki se ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo, zaposlujejo precej manj tuje delovne sile.

V nobeni izmed občin celovškega političnega okraja ni kmetijska dejavnost tako razvita kot v nekaterih občinah velikovškega okraja. V celovškem okraju zaposlujejo največ delovne sile v kmetijstvu in gozdarstvu občine Borovlje, Žrelec, Grabštanj in Kotmara vas. Najmanj delovne sile v kmetijski dejavnosti zaposluje občina Otok, kjer se je največje število prebivalcev posvetilo turistični dejavnosti, ki je osnovna gospodarska dejavnost te občine.

Tudi v kmetijskih občinah je skoraj polovica vse delovne sile družinskih članov na kmetijah, polovica pa samih lastnikov. Razen nekaj izjem kmetije v občinah tega političnega okraja skoraj ne zaposlujejo tuje delovne sile. Med kmetije, ki zaposlujejo tudi tujo delovno silo, spadajo kmetije v občinah Kotmara vas, Štalenska gora, Borovlje in Grabštanj.

V političnem okraju Beljak-dežela se s kmetijstvom najbolj ukvarjajo v občinah Bekštanj, Vrba, Št. Jakob v Rožu in Podklošter. Največ delovne sile je zaposlene v poljedelstvu in gozdarstvu v občini Bekštanj in v občini Vrba. Občina Vrba ima poleg dokaj razvite kmetijske dejavnosti tudi zelo razvito turistično dejavnost, saj za Otokom in Škocijanom spada v tretjo najrazvitejšo turistično občino na Koroškem. Tudi za te občine – kar smo ugotovili že tudi za vse ostale občine, ki se ukvarjajo s poljedelstvom in gozdarstvom na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem – je znači-

no, da na kmetijah delajo le lastnik kmetije in družinski člani, najete delovne sile pa te kmetije v glavnem nimajo. Izjema je občina Bekštanj, kjer nekatere kmetije zaposlujejo tudi najeto delovno silo.

Če si v nadaljevanju ogledamo perspektive razvoja kmetijske dejavnosti na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem, vidimo, da se ohranjajo le večje in donosnejše kmetije. Lastniki manjših kmetij se vedno bolj odločajo za delo v izvenkmetijski dejavnosti in se s kmetijo ukvarjajo le manj kot polovico skupnega delovnega časa.

Najbolj je razvita kmetijska dejavnost v občinah velikovškega okraja: Velikovec, Pliberk, Dobrla vas, Žitara vas in Grebinj. Od najbolj razvitih kmetijskih občin velikovškega okraja izstopa občina Dobrla vas, Žitara vas in Grebinj. Od najbolj razvitih kmetijskih občin velikovškega okraja izstopa občina Dobrla vas, v kateri se je v opazovanem razdobju 1973–1983 v kmetijski dejavnosti povečalo tako število lastnikov kmetijskih obratov kot tudi število njihovih družinskih članov, ki se povsem posvečajo delu na kmetiji, število najete delovne sile pa se je občutno zmanjšalo. To kaže na racionalizacijo dela v kmetijskih obratih, pospešeno modernizacijo kmetij in s tem rentabilnejše delovanje kmetij. Opremljenost kmetijskih obratov s sodobno mehanizacijo omogoča zmanjšanje števila delovne sile. Večje kmetijske obrate smo zabeležili tudi v Žitari vasi, kjer se s kmetijsko dejavnostjo ukvarja večje število družinskih članov, povečuje se tudi število najete delovne sile, s tem da se je število lastnikov kmetijskih obratov v opazovanem obdobju nekoliko zmanjšalo. To kaže na povečanje rentabilnejših kmetijskih obratov v kraju, ki s širjenjem svojih kapacitet zaposlujejo tudi dodatno delovno silo. Poudariti je treba, da se z leti lastniki kmetijskih obratov odločajo gospodariti le na večjih in rentabilnejših posestvih in kmetijskih obratih, manjše in manj donosne kmetije pa opuščajo in se zaposlujejo v izvenkmetijski dejavnosti. V ostalih občinah velikovškega okraja, ki se tudi v veliki meri ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo, smo zabeležili v opazovanem obdobju padec delovne sile.

V opazovanem obdobju, ki smo ga analizirali, opazamo, da se v celovškem političnem okraju razvijajo v kmetijski dejavnosti občine, ki do nedavnega še niso zaposlovale večjega števila delovne sile v kmetijski dejavnosti. Predvsem naj omenimo občino Otok, ki je najrazvitejša turistična občina celovškega političnega okraja, pa je začela močneje razvijati tudi svojo kmetijsko dejavnost, kar se kaže tudi po tem, da se vedno več delovne sile v tej občini zaposluje v kmetijski dejavnosti. Povečuje se število lastnikov kmetijskih obratov ($I=122$) kot tudi število družinskih članov zaposlenih na kmetiji ($I=121$), najete delovne sile pa te kmetije ne zaposlujejo. Razmah kmetijske dejavnosti v tej občini pa je verjetno najboljše povezovati z že razvito turistično dejavnostjo: usmeritev v kmečki turizem je hkrati osnova in pogoj za razvoj kmetijske dejavnosti.

Finančna sredstva, pridobljena v turistični dejavnosti, so dala osnovo za obnovitev kmetijske dejavnosti, hkrati pa je kmetijska dejavnost – predvsem pridobivanje hrane – pogoj za razvoj turizma, predvsem kmečkega

turizma. Omenimo še nekaj občin v celovškem političnem okraju, ki se iz leta v leto razvijajo v kmetijski dejavnosti. To so predvsem občine Godišje in Bilčovs. V občinah, kjer je že močno razvita kmetijska dejavnost in v katerih smo v poljedelstvu in gozdarstvu zabeležili največ delovne sile, pa izstopa le občina Žrelec, kjer je še izražena tendenca rasti delovne sile v kmetijski dejavnosti. V ostalih občinah tega okraja pa v opazovanem razdobju beležimo padec delovne sile, zaposlene v kmetijski dejavnosti.

V beljaškem okraju sodi med kmetijsko razvitejše občine občina Podklošter, ki je leta 1983 v kmetijski dejavnosti zaposlovala največ delovne sile v beljaškem okraju in je v opazovanem razdobju 1973–1983 tudi najbolj povečala skupno število delovne sile ($I=137$) kakor tudi število lastnikov kmetijskih obratov ($I=137$), predvsem pa število družinskih članov, zaposlenih na kmetiji ($I=144$). Tuje delovne sile, zaposlene na kmetiji, občina Podklošter skoraj nima več. Med ostalimi občinami beljaškega okraja, ki imajo kmetijsko dejavnost nekoliko manj razvito, omenimo občine, ki so v opazovanem razdobju povečale število delovne sile v kmetijski dejavnosti in s tem ohranile in okrepile kmetijsko dejavnost kot eno primarnih gospodarskih dejavnosti. V beljaškem okraju sodijo med te občine predvsem Straja vas in Rožek. V obeh občinah beležimo povečanje števila delovne sile v poljedelstvu in gozdarstvu. To povečanje gre predvsem na račun že obstoječih kmetij. V že obstoječih kmetijskih obratih se predvsem povečuje število družinskih članov, zaposlenih na kmetiji, medtem ko se je število lastnikov kmetijskih obratov nekoliko zmanjšalo. Kakor smo že ugotovili, se ohranjajo in modernizirajo le večje, bolj perspektivne kmetije, ki s svojim razširjanjem zaposlujejo tudi večje število delovne sile, manjše kmetije pa opuščajo kmetijsko proizvodnjo kot edini vir preživljanja, njihovi lastniki pa se zaposlujejo v izvenkmetijskih dejavnostih, s kmetijo pa se ukvarjajo le še manj kot polovico skupnega delovnega časa.

Zaposleni v predelovalni obrti in industriji na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Na Koroškem prevladujejo manjši industrijski in obrtni obrati. Na Koroškem v celoti kot tudi po posameznih političnih okrajih prevladujejo industrijski obrati z do 10 nesamostojno zaposlenimi, zraven pa sodijo še lastniki obratov, tako da se skupno število zaposlenih nekoliko poveča. V kategorijah 10–19 nesamostojno zaposlenih se število obratov že manjša, prav tako v kategoriji 20–99 zaposlenih. Najmanj pa je na Koroškem in v vseh političnih okrajih tistih industrijskih in obrtnih obratov, ki zaposlujejo 100 in več nesamostojno zaposlenih. Posebno naj tu poudarimo politična okraja Šmohor in Velikovec na narodnostno mešanem ozemlju, ki naše zgornje trditve le še potrjujeta. V okraju Šmohor je bilo leta 1973 največ obratov z 1–9 zaposlenimi, v obratih z večjim številom zaposlenih pa se je število začelo bistveno manjšati, tako da v kategoriji obratov s 100 in več zaposlenimi nismo zabeležili delovnih mest. Podobna slika se kaže tudi za politični okraj Velikovec.

Po posameznih občinah na narodnostno mešanem ozemlju prevladujejo industrijski in obrtni obrati brez nesamostojno zaposlenih oziroma obrati, ki zaposlujejo 1–9 nesamostojno zaposlenih. Le nekaj občin na narodnostno mešanem ozemlju ima tudi obrate z več kot 10 pa do 100 zaposlenih.

Tudi v opazovanem razdobju 1973–1981, za katero smo opravili analizo, vidimo, da se povečuje število delovnih mest v industrijskih in obrtnih obratih z 1–9 nesamostojno zaposlenih, medtem ko število delovnih mest v obratih z večjim številom zaposlenih ostaja isto, oziroma se povečuje le v nekaterih občinah, prav tako pa se njihovo število v nekaterih občinah v istem opazovanem razdobju zmanjšuje. V skoraj vseh občinah na narodnostno mešanem ozemlju pa v opazovanem razdobju beležimo zmanjšanje števila delovnih mest v industrijskih in obrtnih obratih brez nesamostojno zaposlenih. Tako lahko sklenemo, da danes prevladujejo na narodnostno mešanem ozemlju industrijski in obrtni obrati, ki zaposlujejo 1–9 nesamostojno zaposlenih, njihovo število nekoliko narašča.

Zaposleni v turističnem gospodarstvu na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Med najpomembnejše panoge koroškega gospodarstva vključujemo turizem. Število turističnih prenočitvenih obratov na Koroškem predstavlja leta 1981 18,5 % vseh avstrijskih turističnih prenočitvenih obratov, število ležišč v koroških turističnih prenočitvenih obratih pa predstavlja 18,2 % vseh ležišč v avstrijskih prenočitvenih obratih. Delež števila gostov, ki so leta 1981 obiskali Koroško, je znašal 11,6 % vseh gostov, ki so obiskali Avstrijo, delež nočitev Koroške pa je leta 1981 predstavljal 15,5 % vseh nočitev gostov, ki so jih v tem letu registrirali v Avstriji.

Leta 1976 je bilo na Koroškem v turističnem gospodarstvu zaposlenih 17.284 delavcev, od tega 74,2 % v prenočitveni dejavnosti, 25,8 % pa v gostinski dejavnosti. Če primerjamo število zaposlenih leta 1976 s številom zaposlenih v turističnem gospodarstvu Koroške leta 1972, vidimo, da se je število zaposlenih v tej gospodski panogi zmanjšalo.

Na narodnostno mešanem ozemlju je največ zaposlenih v turističnem gospodarstvu v najbolj razvitih turističnih krajih. V beljaškem okraju so ti kraji Vrba, Bekštanj in Podklošter. Razen v Vrbi se je v ostalih krajih število zaposlenih v turističnem gospodarstvu v obdobju, ki smo ga analizirali (1972–1976) povečevalo, leta 1976 pa je večina zaposlenih v turističnem gospodarstvu zaposlenih v prenočitveni dejavnosti.

Najbolj razviti turistični kraji celovškega okraja, ki hkrati zaposlujejo v turistični dejavnosti največ delovne sile, so Otok, Hodiše, Borovlje in Škofiče. Omenjeni kraji so v celotnem obdobju tudi povečevali število zaposlenih v turistični dejavnosti. Med ostalimi kraji v tem okraju omenimo še dokaj razvit turistični kraj Dholico, v katerem se zmanjšuje število zaposlenih v turistični dejavnosti.

V velikovškem okraju zaposlujejo največ delovne sile v turistični dejavnosti turistični kraji Škocijan, Veilkovec, Dobrila vas in Pliberk. V Škocijanu se je v obdobju 1972–1979 zmanjševalo število zaposlenih v turistični dejavnosti, nekoliko se je zmanjšalo število zaposlenih tudi v Velikovcu, ostali turistični kraji velikovškega okraja pa so povečali število zaposlenih v turistični dejavnosti. Največ zaposlenih v turističnem gospodarstvu v krajih velikovškega okraja je zaposlenih v prenočitveni dejavnosti, v Velikovcu pa prevladujejo zaposleni v gostinski dejavnosti.

Zaposleni v trgovski dejavnosti na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Trgovska dejavnost je na Koroškem predvsem razvita v večjih koroških centrih, kot sta Celovec in Beljak, pa tudi Špital na Dravi. Poleg ostalih gospodarskih panog imajo ti predeli tudi najbolj razvito trgovsko dejavnost, saj zaposlujejo tudi največ delovne sile v tej panogi med vsemi okraji na Koroškem. Pri tem naj omenimo še slabo razvita okraja v trgovski dejavnosti na Koroškem, to sta okraja Šmohor in Veilkovec na narodnostno mešanem ozemlju. V letu 1976 je politični okraj Šmohor zaposloval v trgovski dejavnosti le 2,7 % zaposlenih v trgovini cele Koroške, politični okraj Veilkovec pa le 1,7 % vseh zaposlenih v trgovini Koroške. Pri tem pa je treba poudariti, da je slovenska narodnostna skupnost na Koroškem do danes dosegla že pomemben razvoj na področju trgovske dejavnosti. Kot pomembno pridobitev je portebno omeniti prav v velikovškem okraju nov razširjeni Rutarjev center, ki so ga 15. 7. 1983 odprli v Dobrli vasi. V trgovini bo delalo prek 100 delavcev. Kot eno največjih podjetij v Podjuni bo tako Rutarjev center skrbel tudi na tem področju za čim večjo gospodarsko krepitev južne Koroške. Leta 1984 pa so v Pliberku odprli obnovljeni in razširjeni Blažejev center, ki je danes ena najmodernejših samopostrežnih trgovin južne Koroške.

Po posameznih občinah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem je največ zaposlenih v trgovini v velikovškem okraju v Velikovcu, Dobrli vasi in Pliberku, v beljaškem okraju je večje trgovsko središče Vrba, večje število zaposlenih v trgovini pa je še v Bekštanju, Podkloštru in v Verberku. V celovškem okraju ima največ zaposlenih v trgovini občina Borovlje, vse ostale občine tega okraja imajo manjše število zaposlenih v trgovski dejavnosti.

Zaposleni po kraju stalnega bivališča na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Na Koroškem je največ prebivalstva zaposlenega v dveh gospodarskih centrih Koroške Celovcu in Beljaku in njuni okolici. Najmanj zaposlenih je v dveh okrajih na narodnostno mešanem ozemlju v Šmohorju – 3,7 % vseh zaposlenih na Koroškem, in v Velikovcu – 7,9 % vseh zaposlenih na Koroškem.

Če si ogledamo spremembe pri stalnem prebivalstvu po načinu preživljanja po posameznih občinah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem, vidimo, da je največ zaposlenega prebivalstva v naslednjih občinah narodnostno mešanega ozemlja: v beljaškem okraju v Vrbi, Bekštanju, Podkloštru, Vernberku in Št. Jakobu v Rožu. Omenjene občine imajo tudi največje število nezaposlenih, ki prejemajo dohodek (upokojenci, rentniki in druge osebe, ki prejemajo dohodek, a niso zaposlene), in tudi največ vzdrževanih oseb. Število zaposlenih se v opazovanem obdobju 1971–1981 povečuje v vseh občinah beljaškega okraja: v Št. Jakobu v Rožu, Bekštanju in Podkloštru ter v Vernberku. Še bolj kot število zaposlenih se je v istem razdobju povečalo število nezaposlenih, ki prejemajo dohodek³, predvsem v občinah Vrba, Bekštanj in Podkloster ter Straja vas, ki ima sicer skupno število zaposlenih manjše kot ostale občine tega okraja. Število vzdrževanih oseb se je v opazovanem obdobju zmanjšalo v vseh občinah beljaškega okraja.

V celovškem okraju je največ zaposlenega prebivalstva v občinah Borovlje in Žrelec, nekoliko manjše število zaposlenih je še v Grabštanju, Kotmari vasi, Pokrčah in Štalenski gori. Tudi v večini občin celovškega okraja se je v opazovanem obdobju povečevalo število zaposlenih. Izjema sta občini Sele in Otok, kjer beležimo zmanjšanje števila zaposlenega prebivalstva. Med občinami, ki so najbolj povečale število zaposlenih, so predvsem občine z večjim številom zaposlenih: Žrelec, Pokrče, Štalenska gora in Borovlje. Visoke indekse rasti števila zaposlenih pa v opazovanem razdobju 1971–1981 beležimo tudi v nekaterih občinah z manjšim skupnim številom zaposlenih: Žihpolje in Hodiše. Tudi število nezaposlenih, ki prejemajo dohodek, se je povečevalo skoraj v vseh občinah celovškega okraja, najbolj v nekaterih občinah z večjim skupnim številom zaposlenih, v občinah Žrelec, in Štalenska gora, pa tudi v nekaterih občinah z manjšim številom zaposlenih: Žihpolje, Hodiše, Škofiče. Z izjemo občin Žihpolje in Škofiče beležijo vse ostale občine celovškega okraja zmanjševanje števila vzdrževanih oseb.

V političnem okraju Velikovec spadajo med občine z večjim številom zaposlenih občine Velikovec, Pliberk, Dobrla vas, Škocijan, Grebinj in Železna Kapla. Razen v občini Djekše vse občine velikovškega okraja beležijo povečevanje števila zaposlenih. Najbolj se je povečalo število zaposlenih v občinah Dobrla vas, Globasnica in Žitara vas. Po drugi strani pa se je povečevalo število nezaposlenih, ki prejemajo dohodek, predvsem v občinah Dobrla vas, Žitara vas, Ruda in Škocijan. Število vzdrževanih oseb se je zmanjšalo v vseh občinah velikovškega okraja, najbolj v občinah Djekše in Žitara vas.

³ Med nezaposlene, ki prejemajo dohodek, spadajo upokojenci, rentniki in druge osebe, ki prejemajo dohodek, a niso zaposlene

Okraja Celovec-mesto in Beljak-mesto imata največji delež zaposlenih v stalnem prebivalstvu, hkrati pa tudi največji delež brezposelnih, ki prejemajo nadomestilo. Oba okraja beležita tudi največji delež vozačev, ki se dnevno vozijo na delo v oba gospodarska centra Koroške. Mnogo nižji delež zaposlenih v stalnem prebivalstvu pa imajo okraji Beljak-dežela in Šmohor. Iz okrajev Celovec-dežela, Beljak-dežela, Velikovec in Šmohor pa se dnevno vozi na delo v druge industrijsko razvitejše kraje dežele relativno veliko število delovne sile.

Po občinah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem se je delež zaposlenih v stalnem prebivalstvu gibal od 46,2 % v Otoku v celovškem okraju do 33,0 % v Št. Jakobu v Rožu v beljaškem okraju. Delež nezaposlenih, ki prejemajo dohodek, se je gibal od 19,8 % v Borovljah do 11,8 % v Škofičah in 11,2 % v Rudi, pri čemer je potrebno poudariti, da je v občini Ruda nadpovprečno veliko vzdrževanih oseb, in sicer 53,4 % stalnega prebivalstva.

Po posameznih okrajih na narodnostno mešanem ozemlju pa je slika zaposlenega prebivalstva naslednja: v Št. Štefanu v šmohorskem okraju smo v letu 1971 zabeležili eno najvišjih stopenj nezaposlenega prebivalstva, ki prejema dohodek, in sicer 17,5 % vsega stalnega prebivalstva. Iz te občine se vozi na delo v druge, razvitejše kraje dnevno več delavcev, kot jih je zaposlenih v domačem kraju.

V beljaškem okraju se giblje delež zaposlenih od 39,1 % stalnega prebivalstva v Vrbi do 33,0 % stalnega prebivalstva v Št. Jakobu v Rožu, kjer smo zabeležili tudi najvišji delež nezaposlenih, ki prejemajo dohodek, 17,1 % stalnega prebivalstva. Število delovne sile, ki se dnevno vozi na delo iz kraja stalnega bivališča v druge, industrijsko razvitejše kraje je največje v Bekštanju, Čajni, Straji vasi, posebno pa izstopa Vernberk.

V celovškem okraju se delež zaposlenih v stalnem prebivalstvu giblje od 46,2 % v Otoku do 35,4 % v Borovljah, kjer je tudi največji delež nezaposlenih, ki prejemajo dohodek – 19,8 % stalnega prebivalstva. V celovškem okraju je tudi največ občin na narodnostno mešanem ozemlju, kjer število delavcev, ki se iz kraja stalnega bivališča dnevno vozijo na delo v druge kraje, daleč presega število tistih, ki so zaposleni v domačem kraju. Med te spadajo predvsem občine Dholica, Kotmara vas, Pokrče in Žrelec. Iz naštetih občin se dnevno vozi na delo v druge kraje posebno veliko delovne sile, medtem ko so kraji, iz katerih je veliko dnevnih migrantov, tudi Šmarjeta v Rožu, Grabštanj, Hodiše, Štalenska gora, Škofiče in Žihpolje.

V velikovškem okraju se je delež zaposlenih gibal od 41,0 % stalnega prebivalstva v Djekšah in 40,2 % v Škocijanu do 33,6 % v Globasnici. Delež nezaposlenih, ki prejemajo dohodek, se je v stalnem številu prebivalstva gibal od 18,7 % v Železni Kapli od 11,2 % v Rudi. Nekatere med občinami v velikovškem okraju pa imajo največje število vzdrževanih oseb v stalnem prebivalstvu med vsemi občinami na narodnostno mešanem ozemlju. Sem sodijo občine Ruda (53,4 %), Globasnica (52,3 %) in Žitara vas (51,6 %). Tudi v občinah velikovškega okraja beležimo veliko število

dnevnih migrantov iz kraja stalnega bivališča v druge kraje. V občinah Globočnica in Žitara vas njihovo število presega število tistih, ki so zaposleni doma.

Tendence razvoja delovne sile in delovnih mest kažejo, da se v obdobju, ki smo ga analizirali (1971–1981) povečuje število dnevnih migrantov v večini občin narodnostno mešanega ozemlja. Naraščajoče število delovne sile, predvsem mlade generacije, ki končuje šolanje, in prestrukturirane delovne sile iz kmečkih poklicev v izvenkmetijske dejavnosti ne more več najti zaposlitve v domačem kraju. Premajhno število delovnih mest v posameznih krajih na narodnostno mešanem ozemlju ne more več slediti naraščajočemu številu delovne sile, zato se povečuje število dnevnih migrantov iz kraja stalnega bivališča v industrijsko razvitejše kraje Koroške.

Občina Št. Štefan v šmohorskem okraju beleži v obdobju 1971–1981 bistveno zmanjšanje števila zaposlenih v kraju delovnega mesta⁴ ($I=87$), kar pomeni, da se je v opazovanem razdobju močneje povečevalo število delovne sile, ki se iz občine Št. Štefan vozi na delo v druge kraje.

Med občinami v beljaškem okraju le občine, ki zaposlujejo večje število delovne sile, beležijo v opazovanem razdobju 1971–1981 povečanje zaposlenih v kraju delovnega mesta: Bekštanj, Podklošter in Vernberk. V ostalih občinah beljaškega okraja se je bistveno zmanjšalo število zaposlenih v kraju delovnega mesta, kar kaže na bistveno povečanje števila delovne sile, ki se dnevno vozi na delo v druge kraje. Predvsem izstopa občina Rožek po številu zaposlenih v kraju delovnega mesta ($I=41$), posebno pa se je v istem obdobju povečalo v občini Rožek število delovne sile, ki se dnevno vozi na delo v druge kraje ($I=156$), medtem ko se je število delovne sile, ki se dnevno vozi v kraj, bistveno zmanjšalo ($I=22$). Med občine, iz katerih se dnevno vozi na delo največ delovne sile v druge industrijsko razvitejše kraje in so to število v opazovanem obdobju še povečale, spadajo v beljaškem okraju občine Vernberk, Št. Jakob v Rožu in Čajna ter Podklošter. V vse občine beljaškega okraja se vozi na delo relativno manjše število delovne sile, kot se vozi iz posameznega kraja v druge kraje Koroške. V opazovanem obdobju se povečuje tudi število delovne sile, ki se dnevno vozi na delo v obravnavane kraje beljaškega okraja, vendar je število te delovne sile še relativno majhno.

Kot smo ugotovili že za občine beljaškega okraja, tudi med občinami celovškega okraja beležijo v opazovanem razdobju 1971–1981 povečanje delovne sile v kraju delovnega mesta le tiste občine, ki imajo večje število zaposlenih in imajo na voljo večje število delovnih mest. Med te občine spadajo Borovlje, Bistrica v Rožu, Grabštanj in otok. V vseh ostalih občinah

⁴ Zaposleni v kraju delovnega mesta = Zaposleni v kraju stalnega bivališča – vozači iz kraja stalnega bivališča † vozači na delo v obravnavani kraj

celovškega okraja beležimo v opazovanem razdobju zmanjšanje zaposlenih v kraju delovnega mesta, kar kaže pri že tako majhnem številu zaposlenih v kraju na stalno rast delovne sile, ki se dnevno vozi na delo v druge kraje. Med občinami, v katerih smo zabeležili povečanje števila zaposlenih v kraju delovnega mesta, si oglejmo spremembe v številu dnevnih migrantov v obravnavanem obdobju 1971–1981. Število dnevnih migrantov v obravnavani kraj se je najbolj povečevalo v občinah Bistrica v Rožu, Otok in Hodiše. To so predvsem občine, ki delovni sili dajejo več možnosti zaposlitve tako v storitvenih dejavnostih kot tudi v predelovalni obrti in industriji, zato v celotnem opazovanem obdobju beležijo visoko rast števila delovne sile, ki se vozi na delo v te kraje. Za vse občine na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem je značilno, da se veliko večje število delovne sile vozi na delo iz posameznih krajev na narodnostno mešanem ozemlju, kot se je vozi na delo v te kraje. Tako tudi indeksi rasti števila delovne sile, ki se dnevno vozi na delo iz posameznih občin celovškega okraja, kažejo v vseh občinah visoko stopnjo rasti. Med občine z najvišjo rastjo števila vozačev iz kraja v opazovanem razdobju 1971–1981 spadajo v celovškem okraju občine Žihpolje, Hodiše in Sele, Pokrče in Borovlje.

Tudi v občinah velikovškega okraja je slika zaposlenih po občinah podobna kot v ostalih krajih na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem. Tudi v velikovškem okraju le občine z večjim številom zaposlenih in s tem tudi večjim številom delovnih mest še ohranjajo enako stalno število zaposlenih v kraju delovnega mesta, oziroma ga nekoliko povečujejo. Med te občine spadajo Velikovec, Pliberk in Žitara vas, pa tudi Dobrla vas. V vseh ostalih občinah velikovškega okraja smo v opazovanem razdobju 1971–1981 zabeležili bistveno zmanjšanje števila zaposlenih v kraju delovnega mesta, kar pomeni veliko migracijo delovne sile v druge kraje za zaposlitvijo. Predvsem naj tu poudarimo občine velikovškega okraja, ki so najbolj zmanjšale število zaposlenih v kraju delovnega mesta v opazovanem razdobju 1971–1981. Občina Železna Kapla beleži v opazovanem razdobju povečanje števila delovne sile, ki se dnevno vozi na delo v druge razvitejše kraje ($I=200$), in zmanjšanje že tako nizkega števila delovne sile, ki se vozi na delo v Železno Kaplo ($I=97$). Sledi občina Globasnica, kjer se je tudi bistveno zmanjšalo število zaposlenih v kraju delovnega mesta ($I=75$).

Število delovne sile, ki se dnevno vozi na delo iz kraja bivanja, se je močno povečalo ($I=173$), že tako nizko število delavcev, ki se vozijo na delo v Globasnico, pa se je še zmanjšalo ($I=92$). Podobno sliko beležimo tudi v občinah Djekše, Grebinj in Ruda, kjer se močno povečuje število delovne sile, ki se dnevno vozi na delo iz kraja bivanja. Med občine, ki so v opazovanem razdobju 1971–1981 zabeležile povečanje števila delovne sile v kraj, lahko štejem predvsem občine z večjim številom delovnih mest in večjim številom zaposlenih: Pliberk, Škocijan in Velikovec.

Summary

SOCIOECONOMIC POPULATION MAKEUP IN THE ETHNICALLY MIXED AREA OF CARINTHIA (KOROŠKA)

It is particularly in the area of southern Carinthia that the growth of tourist trade and industry, together with an improved system of road connections, has considerably altered trends in social development. Although outside agriculture the employment prospects of the autochthonous population have taken a turn for the better, the development of secondary and tertiary branches of the economy has not been rapid enough to provide all the jobs required.

In the ethnically mixed area of Carinthia (Koroška), the branches of the economy with the largest numbers of employees are as follows: Manufacturing trade and industry, construction industry, tourist trade and catering industry, agriculture and forestry. Those working in tourist trade and in catering industry are concentrated in the tourist centers of Carinthia, such as Velden am Wörthersee/Vrba ob jezeru, Finkenstein/Bekštanj, and Arnoldstein/Podklošter in the district of Villach/Beljak; Maria Wörth/Otok, Keutschach/Hodiše, Techelsberg/Dholica and Schiefing/Skofiče in the district of Klagenfurt/Celovec; and St. Kanzian/Škocijan, Völkermarkt/Velikovec, Eberndorf/Dobrla vas and Bleiburg/Pliberk in the district of Völkermarkt/Velikovec. Agriculture and forestry remain the primary employment of sizable segments of the population in some communes of the district of Völkermarkt/Velikovec within the ethnically mixed part of Carinthia, namely the communes of Völkermarkt/Velikovec, Bleiburg/Pliberk, Eberndorf/Dobrla vas, Sittersdorf/Žitara vas and Grifven/Grebinj.

In Carinthia, there are mostly smaller industrial plants and trade firms. In the individual communes of the ethnically mixed area, industry and trade are predominantly represented by plants with self-employed workers and by plants employing 1–9 hired workers. The are in the ethnically mixed area only a few communes with plants that employ from ten up to a hundred workers.

The commercial activities in Carinthia have developed primarily in major centers such as Klagenfurt/Celovec and Villach/Beljak as well as Spittal on the Drava. The districts of Hermagor/Šmohor and Völkermarkt/Velikovec are the areas of ethnically mixed population where commercial activities remain inferior to those of the other ethnically mixed areas.

In entire Carinthia, the largest percentage of the working population is employed in its two business centers, viz. Klagenfurt/Celovec and Villach/Beljak and their surroundings. The districts of Hermagor/Šmohor and Völkermarkt/Velikovec have the lowest number of employed people in the entire ethnically mixed area; these two districts also have the largest number of commuters between home and work in the two Carinthian business centers just mentioned. As to the other districts of Carinthia, the number of their commuters traveling to and working in larger industrial centers is comparatively large. Trends in manpower dynamics and in the number of available jobs indicate that in the period under consideration (1971–1981) the number of commuters increased gradually in most of the communes of the ethnically mixed area. In some communes of this area, the number of commuters even exceeds the number of workers employed in the place of their permanent residence. An increasing body of labor force, in particular the young generations after completing their schoolings and those former farmhands who, following a process of restructuring, now seek employment outside farming, can no longer find jobs in the place of their permanent residence. The insufficient number of available jobs in the individual localities of the ethnically mixed area cannot keep up with the increasing body of labor force, which is why the number of commuters has been on the increase; they commute between home and work in the major industrial centers of Carinthia.